

DAMGALAMA TEORİSİ VE SUÇ

Hasan DURSUN (*)

Damgalama teorisi Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yıllarda yaygın olarak taraftar bulmaya başlamıştır. 1938 yılında Frank Tannenbaum, "Kötülüğün Tiyatrosu" (Dramatization of Evil) adlı makalesi ile damgalama teorisinin kurucusu olarak anılabilir. Tannenbaum'e göre, kişinin tutuklanması ve yargılamaya tabi tutulması bir kamusal tanıma işlemidir ve tutuklanan kimseye bir etiket yapıştırılması toplum tarafından o kimsenin suçlu olduğunu göstermeye yarayan bir işarettir. Bu teori suçun açıklanmasında, bakış açısını suçluya değil toplumsal tepkiye veya damgalamaya yöneltir. Suç davranışı belki de başka insanların o kimseye yaptığı sosyal tepki veya kişinin veya toplumsal kuvvetin bu sosyal tepkiye uyan hareketi sonucudur. Bu bakış açısından; toplumsal otorite, potansiyel olarak hukuku ihlal kollarını ve kişinin davranışının toplumsal bir düzeltme veya ceza gerektirip gerektirmediğini tayin eder. Bu teori, bir kimse niçin suç işler yerine, toplumsal gücün resmi veya resmi olmayan yollardan ne zaman ve hangi tepkilerde bulunacağı sorunu ile ilgilendirir. Mesela bir kişi veya bir grup hırsız olarak damgalanır ve toplumdan soyutlanır. Kişi veya grup tutuklanabilir, hapishaneye atılabilir veya akıl hastanesine gönderilerek kişinin veya grubun gelecekte işleyecekleri hırsızlık suçunun azaltılabileceği ümit edilebilir. Konuyu sembollerle ifade edersek, kişi toplumdaki normallerden soyutlanır ve şu şekilde markalanır: "bir kere hırsız her zaman hırsızdır", "bir kere suçlu her zaman suçludur" (Wickman ve Whitten, s. 190).

(*) DPT Uzmanı.

Damgalama teorisi taraftarı Becker bu işlemi Şu Şekilde anlatmaktadır: "Diğer tanımlamalar yapılmadan önce kişinin davranıŐtan saptığı belirlenir. Şu soru yöneltir: Böyle önemli bir toplumsal kuralı kim ihlal edebilir? Ve cevabı verilir: Bu kimse bizlerden farklı olan bir kimsedir. O kimse ahlaklı bir insan gibi davranamaz ve bu yüzden başka önemli kuralları da ihlal edebilir. Böylelikle davranış sapması kontrol edilen bir duruma getirilir" (Wickman ve Whitten, s. 190).

Becker, davranış sapmalarının özel olarak sosyal durumdan kaynaklandığını belirterek göreceli politik-çelişki modeli ile davranış sapmalarını izah etmiştir. Toplum kurallarının damgalayanlar tarafından damgalananlara karşı sınıf, meslek, cinsiyet ve yaŐa göre farklı bir Şekilde uygulandığı fikrindedir (Wickman ve Whitten, s. 191).

Damgalama teorisi taraftarı, Edwin Lemert, bu bakış açısını savunmada diğerlerinden daha sistematik davranmıŐtır. O, temel davranış sapmaları ile ikincil derecede davranış sapmaları arasında ayırım yapmıştır. "Temel ve İkincil Dereceden Sapmalar" (Primary and Secondary Deviation) adlı makalesinde yalnızca orjinal faktörlerin davranış sapmalarının temel sebebi olmadığını, hem orjinal faktörlerin hem de etkili faktörlerin insan davranıŐlarında bozukluklara neden olacağını savunmaktadır. Davranış bozukluklarını açıklamaya çalıŐan oldukça fazla teoriler bulunmasına rağmen, bu teoriler, orjinal sebepler ile etkili sebepleri birbirine karıŐtırmaktadır. Eğer bu teoriler, orjinal nedenlerin oldukça çok ve değişik Őekillerde olduğunu kabul ediyorlarsa doğru, aksi taktirde yanlıŐtırılar. Bu durum psikolojik davranış biçimleri için geçerli olduğu gibi ilk davranış bozukluğu durumunda da geçerlidir. rnek olarak, aşırı alkol tüketen bir kimse yalnızca kişisel nedenlerden dolayı alkol tüketemez ayrıca etkilendiği çok çeşitli nedenler de onun aşırı alkol almasına sebep olur (s. 75).

Yukarıda belirtildiği üzere, Lemert, kişinin patolojik davranıŐından iki çeŐit sapmanın bulunabileceğini iddia etmektedir: Temel ve ikincil derecede sapmalar. Dar bir sosyolojik bakış açısından, normalden sapan davranışlar, kişisel olarak organize olma-

dığı ve aktif bir role dönüşerek belirli statüler için bir sosyal kriter olmadığı müddetçe önemsizdir. Davranış bozukluğu gösteren kişiler sembolik olarak kendi atipik davranışlarına tepki göstererek onu diğerlerinin sosyo-psikolojik kalıpları içinde düzeltmeye çalışmalıdır. Bu davranış sapmaları akılcı olduğu veya sosyal olarak kabul edilebilir rollerin fonksiyonu olarak ele alındığı zaman "temel davranış sapmaları" veya semtomatik ve koşullara bağlı sapkınlık olarak kalırlar. Ancak, aykırı eylemler tekrarlıyor ve belirgin hale gelmiş, bunun yanısıra toplumun bu duruma tepkisi kişinin "benliği" üzerinde etkili olmuş ise; bütün bu sürecin sonunda kişinin mevcut rolleri arasındaki bağlantı kopar ve yeni roller içeren bir rol organizasyonuna geçiş ihtimali artar. İkincil derece sapmalar, kişi atipik bir bölüm veya grup organize ederek bunların içinde kendi kendisine özel bir rol oluşturduğu zaman meydana gelir. Bir kişinin gösterdiği sapkın davranış veya rol, kişinin kendisine karşı gösterilen sosyal reaksiyonun sonucu meydana gelen açık ve kapalı problemlere bir savunma, saldırı veya uyum aracına bağlı ise bu ikincil derecede bir sapkınlıktır. Lemert, aykırı eylemde bulunan kişinin çevresine aslında mevcut olmayan anlamlar yüklemesi durumu olmasa bir aykırı eylemin ikincil düzeyde bir davranış sapmasına yol açabilecek nitelikte sosyal tepkilerin doğumuna yol açmayacağını belirtmektedir. Genellikle bireyin sapkınlığı ile sosyal tepki arasında doğrusal yönde karşılıklı ilişki vardır. Sapkın davranışın dozunu artırmaya karşılık sosyal tepkinin birikerek gelişimi sonucunda öyle bir noktaya varılır ki; sapkın kişi ile toplum arasında ayrışma net bir hale gelir. İşte bu noktada sapkın kişi; takma isim, lakap veya basmakalıp kelimeler ile damgalanır (s. 76).

İkincil derecede sapmaya götüren etkileme işlemi aşağıdaki gibidir.

1. Temel sapma; ilk hareket; örneğin, çeşitli nedenlerden doğan cinsel karmaşa durumu gibi.
2. Toplumsal müeyyideler; gayri resmi müeyyideler mesela dedikodu, toplumsal soyutlama veya red.
3. Daha ileri temel sapmalar,

4. Daha kuvvetli müeyyide ve reddiyeler,

5. Daha ileri sapsmalar. Bu aşamada, kendisine toplumsal müeyyide uygulanacak olan kimseye karşı bir düşmanlık ve direnç başlamıştır.

6. Kriz tolerans sınırına ulaşmıştır. Bu aşamada toplum, davranış sapsması gösteren kimseyi resmi olarak damgalamıştır

7. Kişiyeye verilen etiketin davranış sapsmalarını artırması.

8. Normalden ayrılan davranışları son çare olarak kabul etme ve kişiyeye verilen role göre onu belli bir kalıba oturtmaya çalışma (s. 77).

Lemert, misal olarak, öğretmeninin bir kaç kere yaramazlık yapan bir çocuğu, "kötü çocuk", "başbelası" gibi aşağılayıcı sıfatlarla nitelerse, o çocuğun öğretmen tarafından kendisine verilen rolü oynayacağını ifade etmekte ve rolün kabulü halinde ileride büyük ihtimalle o çocuğun suça yöneleceğini ifade etmektedir (s. 78). Lemert, "orospu" olarak damgalanan bir kadının "pezevenk" ve diğer fahişelerle yakın ilişki kurarak ve kendini "orospu" kişiliğinde ve kimliğinde görerek savunma mekanizmaları oluşturduğu kanaatindedir (Wickman ve Whitten, s. 193).

b) Damgalama Teorisinin Eleştirisi

Lemert'in modelinde kullandığı modelin doğruluğu hakkında yazarlar arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Wickman ve Whitten (1980, s. 194) bu konuda şu hususa işaret etmektedirler "...kişinin damgalanma ve etkilenme şeklindeki toplumsal tepsinin, kişiyeye değişik bir kimliğe veya kişiliğe götürdüğü fikri deneysel çalışmalarla ispatlanmıştır. ...Damgalama teorisini savunanlara göre suçluluğu doğurmada toplumsal reaksiyon yoluyla kişinin damgalanması temel rol oynar. Suç gibi oldukça karmaşık bir olayı açıklamada bu görüş açısı eksiklikler taşımaktadır. Kişinin toplum tarafından damgalanması hayatın bir çok alanlarında oldukça az bir etkiye sahiptir, çünkü toplumsal müeyyideye tabi tutulmayan ve normal olarak kabul edilen birçok kimseler de yasadışı veya toplum tarafından hoş karşılanmayan davranış

sergilemekten kaçınmazlar. O zaman damgalama ne gerekli ne de yeterli bir özelliktir..." (s. 194).

Lemert'in fikri olan eğer biz bir kimseyi etiketlersek o kimse- nin kendisine verdiğimiz rolü oynayacağı fikrinin de doğru olup olmadığı konusunda fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Damgalama teorisi taraftarı, Becker (1963, s. 34) bile bu konuda şunları söylemektedir "Bir kimseye kendisine takılan etikete göre muamele- leye tabi tutmak özel bir durum yerine kendini doğrulayan ke- hanet (self-fulfilling prophecy) şeklinde genel bir durum ortaya çıkarır. İnsanların fikrine göre bir insanın kişiliğini birçok me- kanizmalar oluşturur. İlk olarak, kişi atipik bir davranış gösteren biri olarak tanındıktan sonra çeşitli toplumsal gruplardan -o gruplar kişinin soyutlanmasına neden olmasa ve o grupta kişiye yönelik bir sosyal tepki bulunmasa bile- ayrılmak durumundadır. Örnek olarak işyerinde homoseksüel olarak tanınan bir kimse için o işyerinde çalışmaya devam etmek neredeyse imkansızdır."

Damgalama teorisinin metodunun bilimselliği konusunda ya- zarlar arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bir kısım yazarlar damgalama teorisinin araştırma metodunun bilimin genel pren- sipleri ile uyumlu olmadığını iddia etmektedirler. Cavender (1995, ss. 354, 355) bu konuda şunları yazmaktadır "... Geleneksel poziti- vist okulun ilkelerine göre yetişmiş kriminologlar damgalama teorisinin araştırma metodunu eleştirmişlerdir. Onlara göre, di- ğer tüm bilimlerde olduğu gibi kriminolojinin amacı da suç ve normalden sapan davranışlar hakkında önermelerde bulunmak ve bunu verilerle test etmektir. Testin sonuçları ya orjinal teori- nin yeniden formüle edilmesinde ya da onları geliştirmede kulla- nılır (Gibbs, 1966:9; Title, 1975: 161). Bu husus bilimsel, teorik araştırmaların tabiatındandır. Bazı kriminologlar damgalama te- orisinin test edilebilecek önerme ve deneysel genellemeler ortaya koyamamasından dolayı reddetme yoluna gitmişlerdir. Bu yazar- lar damgalama teorisinin metodunu bilim dışı ve düzensiz olarak nitelemişlerdir (Davis, 1972: 459-460; Title, 1975: 159, 175; Hirs- chi, 1975: 198)..."

Davranış sapmalarını temel ve ikincil derece sapmalar diye iki kısma ayırmak yine bir kısım yazarlar tarafından eleştiriyeye tabi

tutulmuştur. Taylor ve arkadaşları (1973, ss. 152-153) bu konuda şu hususa dikkat çekmektedirler "Bu ayırım teoride geçersiz ve pratikte ise ispat edilemeyen bir şekildedir. Örnek olarak siyasi içeriğe sahip aykırılıkları ele alırsak açıktır ki toplumsal tepki "davranış sapmasının orjinal nedenlerini" hiçbir şekilde ortadan kaldırmaz. Gouldner'in (1972, s. 297) 'normalleştirilmiş baskı' olarak isimlendirdiği bir tarzda toplumun ırkçı fikirlere karşı gösterdiği reaksiyonlar, siyasi olarak aykırılığın benimsenmesinde gerekçe bile olabilir. Buna ilave olarak, siyasi olarak aykırı insanlar ve organize suçlular dışında 'yaşamı ve kimliği aykırılık etrafında oluşan' çok fazla insan yoktur (karş. Walton, 1973).

Damgalama teorisi suça karşı bir toplumsal tepkinin oluşmadığı durumda ortaya çıkmayacağı durumunu gözardı etmektedir. Damgalama teorisi, aykırı davranışa karşı iki türlü bir tepkinin olduğunu düşünmektedir. Birincisi normalden ayrılan davranışlar için resmi veya gayri resmi tepki, diğeri ise kendi başına normalden sapma olayı ki bu durumda gizli veya karanlıkta kalmış suçlar kabul edilmektedir. Özellikle bu güçlük, suç, sosyal normlara göre tanımlandığı zaman ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, suça karşı bir toplumsal reaksiyon oluşmadığı müddetçe ortaya çıkmamaktadır (Wickman ve Whitten, s. 194).

Damgalama teorisi suçun neden işlendiği sorusu ile uğraşmamaktadır. John Q. Citizen'in bu konuda şunları söylemektedir. "Suçlular niye suç işlerler? Son yıllarda yapılan araştırmalara göre pozitivist okulun metoduna uygun bir şekilde yapılan suçluyu ıslah ve rehabilite etme programları çalışmamakta ve kişinin gelecekte işleyeceği varsayılan suçlarının olasılığı düşürülemediğinden dolayı damgalama teorisinin ilk savunucularından olan Lemert'in fikrine katılmaktayız. Lemert, damgalama teorisinin çağdaş toplumlarda çok karmaşık olan sosyal tepkiyi yeterli bir şekilde ele alamadığını ifade ederek, değişik alternatifle karşı karşıya kalan sosyal kontrolü sağlamak konumundaki resmi görevlilerin, suçlunun tercihini etkileyen çok çeşitli kanunlara üstünkörü baktığını ifade etmektedir. Aynı zamanda, damgalama teorisinin, oldukça fazla olan baskı gruplarının yeni bir sosyal kontrol aracı oluşturmasındaki çok karmaşık iç dengeleri gözardı ettiğini belirtmektedir" (Wickman ve Whitten, s. 194).

Bazı yazarlar, damgalama teorisini suçun nedenlerini cevaplayamadığı için eleştirmişlerdir. Onlar, ikincil derecede davranış sapmasını kabul etsek bile temel davranış sapmaları ile ilgili şu soruyla muhatap olduklarını belirtmişlerdir: Toplumun reaksiyon gösterdiği fiiller hangileridir ve reaksiyon nereden gelmektedir. Kriminoloji nedensellik hakkındaki çalışmalarından vazgeçmekte isteksizdir. Diğer yandan, bazı kriminologlar, damgalama teorisinin sosyal tepkinin ikincil düzeyde davranış sapmalarına neden olduğu fikrinden hareketle bir sebep ilişkisi ortaya attığını, hal-buki, bununla esasen ilkelerinden taviz verdiğini ifade etmişlerdir. Yine bazıları, damgalama teorisinin hiç bir fiilin miras yoluyla suç olmayacağı, suç teşkil eden fiillerin bir sosyal tepki sonucu suç olduğu fikrinden hareketle, bazı sosyolog veya kriminologlar tarafından üzerinde çalışılan uyuşturucu alma ve sarhoşluk suçu gibi davranış aykırılıkları ve suçlarının damgalama teorisi taraftarları tarafından kabul edilmesini çelişki olarak görmekteler. Ayrıca, damgalama teorisi suç kategorilerinin toplumlar arasında veya toplumun içinde bile neden değişiklik gösterdiği hakkında çok az bir şekilde fikir beyan edecek durumdadır (Cavender, s. 354).

Damgalama teorisinin damgalayanlar ile damgalananlar arasındaki güç dengesizliğini vurgulaması da eleştiriye tabi tutulmuştur. Bazı yazarlara göre, damgalama teorisinin zihniyeti - resmi görevlilerin tepki duyarak damgalamaya başlamaları- yalnızca resmi olmayan tepkilerin önemine üstünkörü bakmakla kalmamakta, bunun yanında çoğu sosyal kontrol organizasyonlarında bulunan karmaşık ilişki ve hiyerarşiyi aşırı bir şekilde basite indirgemektedir. Örnek olarak, genellikle dar gelirli veya orta gruba giren insanlar polisle yüzyüze gelmektedirler. Çünkü bu gruba giren kimselerin işledikleri suçlar yüksek oranda göze görünür. Bu yüzden damgalama teorisi üst düzey grubuna giren kimselerin işledikleri fiillerin önemini ihmal etmişlerdir. Damgalama teorisi, eleştirdiği geleneksel kriminoloji ile aynı işi yaptı: Toplumda güç dengeleri açısından güçsüz ve ihmal edilmiş kimseler hakkında çalışmalarda bulundu. Belirtilen bu nokta, damgalama teorisine ikinci bir eleştiri olanağı sağlamıştır. Damgalama teorisi, toplumsal gücü, çoğulcu bir yaklaşım içerisinde ele

almıştır. Kurallar toplumda eşit bir şekilde yarışan ve menfaatleri bağdaştırılan baskı gruplarının çabaları sonucu doğmuştur. Hiç bir grup veya sınıf normalden sapmayı kendi başına tanımlayamaz. Bazı yazarlar çoğulcu güç fikrine karşı çıkmışlar ve damgalama teorisinin bakış açısının, çağdaş toplumlarda büyük ve güçlü yapısal kurumların güç üzerindeki etkisini gözönüne alırsak çoğulcu bakış açısı ile açıklanamayacağını belirtmişlerdir (Cavender, s. 355).

Yapılan bazı deneysel çalışmalar damgalama teorisinin bakış açısının yanlış olduğunu ispat etmiştir. Örneğin, kişinin akıl hastanesine gönderilmesi, toplumsal tepki sonucu değil kişinin ciddi anlamda psikolojik rahatsızlığı sonucudur. Yine kriminolojik araştırmalar, kişinin resmi olarak damgalanması olasılığının artmasına başka faktörlerin değil kanunu ihlal etmenin sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gerçekten, akıl sağlığı ve kriminolojik araştırma sonuçları resmi görevlilerin insanlar hakkında işlem yaparken son derece dikkatli oldukları sonucuna ulaşmıştır (Cavender, s. 355).

c) Damgalama Teorisinin Cevabı

Damgalama teorisinin temel fikri, kişi davranışının tek başına suçlu yaratmayacağıdır. Toplumsal tepki ve kişiler hakkında işlem yapan kurumlar -aile, arkadaş çevresi, mahkeme, hapisane ve akıl hastanesinin de içerisinde bulunduğu resmi bürokrasi- kişinin toplumdaki statüsünün değiştirilmesine az çok katkıda bulunmaktadır. Bu bakış açısı kanun koyucu ve hukuk bilimiyle uğraşan teorisyenler üzerinde derin bir etki bırakmış, suçlu veya davranış bozukluğu gösteren kimseler olarak damgalananlar hakkında yapılacak rehabilitasyon ve topluma kazandırma hareketlerinin olumsuz etkisi üzerine dikkatleri çekmiştir (Wickman ve Whitten, s. 192).

Gelişigüzel veya insanlıktan uzak suç önleme faaliyetlerinin tehlikeleri hakkında deneye dayanan çalışmalar yapılmıştır. Egon Bittner'in *Police on Skid Row* (1967) kitabında gelişigüzel kararların suç kategorilerinden ziyade kanunları icrada büyük problemlere neden olduğu gösterilmiştir. *Justice Without Trial* (1966)

adlı kitabında Jerome Skolnick, hakimlerin ve mahkeme görevlilerinin, polisin bakışı açısından suçlu görünen kimseleri kurtarmak için Amerikan Kanunlarına karşı takiiye yaparak nasıl bir şekilde sanık ile kamu avukatının sanığın suçsuzluğu veya daha hafif bir suçluluğu üzerinde anlaşarak suç pazarlığı (plea bargaining) yaptıklarını açıklamıştır. Marvin Wolfgang ile Irvin Piliavin ve Scott Briar tarafından yapılan çalışmalarda; polisin, fakir, zenci, genç ve marjinal gruplarla nasıl keyfi ve gelişigüzel bir şekilde uğraştığı detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Bu grupların işledikleri suçlar kolayca mahkemeye bildirilmiş, sanıklar yargılanmış, tutuklanmış ve hapisaneye gönderilmiştir (Wickman ve Whitten, s. 192).

Çocuğun davranışı, ana baba veya okul tarafından onaylanmazsa, çocukların kendilerini başarısız olarak nitelemeleri aşıkardır. Tannenbaum'un belirttiği üzere "suç işleyen çocuk kötüdür çünkü kendisi kötü olarak tanımlanmıştır ve iyi bir şey yapsa da kötü olarak tanındığından dolayı ona kimse inanmaz". Aaron Cicourel da benzer bulgulara ulaşmıştır. Cicourel, Polisle çocuk arasındaki ilişkilerde çocuğun davranışının önemine işaret etmiştir. Çocuğun yüz ifadesinin yorumlanması ve fiziksel görünümü polis tarafından çocuğun suçlu olarak tayin edilmesinde çok büyük önemi bulunmaktadır. Cicourel ve bir kısım yazarlar çalışmalarında özel bir araştırma metodu kullanmaktadırlar. Bu araştırma metodu, sosyal hayatta günlük aktörlerin bakış açısını ele alarak onların rutin yorumlama metodunu kullanır. Bu metodla *kültür ve irkl metodolojisi* (ethnomethodology) denir. *Kültür ve irk metodolojisi*, sosyal etkileşim kavramını reddetmekte, doğal işlemleri iyi ve kötü, uygunluk ve sapma, işlerin olağan akışından doğan sonuç ve şartlı veya değişen tabiatı icabı oluşan sonuç kavramlarıyla izah etmeye çalışmaktadır. (Wittman ve Whitten, s. 192).

Resmi görevlilerin, kanunu ihlal edenlerle uğraşırken kamusal ve kişisel zihniyetlerini anlamak için onların olayları resmi raporlara nasıl yansıttığına iyice bakmamız gerekmektedir. Bu raporlara bakarsak, yalnızca kişinin kanun yollarından nasıl saptığının detayları değil, kişinin kendini nasıl sunduğuna polisin tepkisi ve yorumunu da bulmaktayız. Örnek olarak, polisin bir

kimse için vücut İngilizcesi'ni (body english) kullanıyor olarak belirtmesinin çocukların davranışlarını yorumlama açısından oldukça büyük önemi bulunmaktadır. Böylelikle damgalama işlemi sadece suç işlemine karşı bir tepki olarak görülemez. Temel olarak suçlu ile onun hakkında resmi işlemi yapan görevli arasında bir etkileşim olayıdır (Wickman ve Whitten, s. 193).

Robert Emerson çocuk mahkemelerinde yapılan müzakerelerin sonuçları üzerinde durmaktadır. Emerson, çocuk mahkemesindeki psikiyatrist ve sosyal hizmet uzmanlarının ceza davalarında oldukça etkili olduğunu belirtmekte ve bu kimselerin görüşlerinin, mahkemelerin çocuk suçlularla ilgili nasıl karar verdiğinin analizi üzerinde çok önemli rolü olduğunu savunmaktadır. Onun çalışması, mahkemenin kendi huzuruna getirdiği kimseleri nasıl tanımladığını, tepki gösterdiğini ve onlarla nasıl uğraştığını göstermesi açısından oldukça ilginçtir. Mahkemede bazı suçluların "suçlu" olarak potansiyel ve gelecekte suçlu olmak üzere damgalandığını, bununla birlikte bazılarının ise mahkemede değişik müzakereler neticesi "suçlu" damgasını yemekten kurtulduğunu belirtmektedir. Emerson, suçlu damgasını yemekten kurtulan kimselerin mahkemece "normal çocuk" olarak adlandırıldığını, değişik durumların, örneğin çocuğun ev durumunun mahkeme kararını etkileyebildiğini ifade etmektedir (Wickman ve Whitten, s. 193).

Sosyal bilimlerde gözlemlerin çok büyük önemi bulunmakta ve her hipotezin (açıklayıcı genellemeler)in deneye tabi tutulması gerekli değildir. Bu nedenle, damgalama teorisinin araştırma metodunun bilimsel olmadığı iddiası tutarlı değildir. Damgalama teorisine göre, bilim, yalnızca, pozitivistin deneye dayanan bir branşı olarak kabul edilemez. Damgalama teorisinin normalden sapma üzerinde önermelerde veya varsayımlarda bulunmaya çok fazla ilgisi olmamıştır. Böyle bir şey bilimsel açıdan gerekli olsa bile bir teorinin gelişme aşamasında ortaya konulurdu. İlk aşamada damgalama teorisi, geleneksel düşünce yapısına karşı çıkmış ve bunda da büyük bir başarı elde etmiştir (Cavender, s. 356).

Damgalama teorisinin önermelerinin bilimsel deneylerle kanıtlanamadığı iddiası da doğru değildir. Bazı çalışmalar, resmi

olarak damgalama ile kişinin değişik bir kimliğe gittiğini desteklemesine rağmen bazı çalışmalarından da aksi neticeler elde edilmektedir. Damgalama teorisi taraftarları, yapılan deneylerin çoğunun ya geleneksel kriminolojinin önermelerine göre ya da damgalama teorisinin önermelerinin aşırı bir şekilde basite indirgenmesine göre yapıldığından aksi neticelerin doğduğunu belirtmişlerdir. Schur, deneysel çalışmaların damgalama teorisini desteklediği veya desteklemediği hakkında bir sonuca ulaşamayacağımızı çünkü çalışmaların çoğunun bizi bir sonuca götürmediğini, damgalama teorisinin lehinde veya aleyhinde olan insana göre çalışmaların neticesinin değişeceğini belirtmiştir (Cavender, s. 356).

Damgalama teorisinin orta veya dar tabakalar üzerinde yoğunlaştığı iddiasına verilen cevap ise karmaşıktır. Bazı damgalama teorisi taraftarları, dar gelirli tabaka üzerinde yoğunlaşmanın üst tabakaya giren kimseler ve tüm toplum üzerinde dikkatlerin başka tarafa çevrilmesine neden olduğunu kabul etmekte, bununla birlikte, makro düzeyde veya yapısal düzeyde yapılacak analizlere engel bir durumun olmadığı fikrine ulaşmaktadırlar. Bazı damgalama teorisi taraftarları, teorisinin büyük bir sosyal yapıyı incelemek üzere genişlemesi gerektiğini savunmakta, bazıları ise toplumdaki elit güç yapısı veya Marksist anlamda sosyal sınıf üzerinde durulması gerektiğini savunmaktadırlar (Cavender, s. 356).

Damgalama teorisi taraftarları, suç hakkında nedensellik bağı öngörmedikleri iddialarını yalanlamışlardır. Bu eleştiri damgalama teorisinin iyi bir şekilde anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Damgalama teorisi zaten suçun nedensellik bağından daha da ileri giden bir araştırma yapmıştır. Damgalama teorisinin savunduğu sosyal tepki de yanlış anlaşılmıştır. Sosyal tepki oldukça önemli olmasına rağmen oyuncular ve onların hareket tarzları da davranış sapmalarının bir parçasıdır. Damgalama teorisi aynı zamanda yüz-yüze kuralların veya normların geçerli olduğu durumları teorisinin aleyhinde olanlar kadar kabul etmektedir (Cavender, s. 356).

d) Damgalama Teorisinden Çıkan Neticeler

Damgalama teorisi hakkında bir çok eleştiri yapılmasına rağmen onun ceza hukuku ve kriminoloji üzerinde etkisi oldukça fazla olmuştur. Bazı suçları ceza hukuku anlamında hukuka aykırı fiil yerine idare hukuku anlamında hukuka aykırı fiillere dönüştürme diyeceğimiz "decriminalization", farklılaştırma ve kurumsuzlaştırma hareketleri için teorik olarak destek sağlayarak sosyal politikaları etkilemiştir. Damgalama teorisi taraftarı Schur, mağdursuz suçları, gerçek anlamda tehlike oluşturmadığı için decriminalize etmemiz gerektiğini, bu suçların işlenmesi halinde damgalama işlemine girildiği zaman aksi tesirler doğuracağını belirtmektedir (Cavender, s. 357). Yine Schur, eğer sosyal kontrol organları tarafından yapılan tepkiler kişinin daha profesyonel bir şekilde suçlu olmasına neden oluyorsa, bu kimselerin ceza sisteminden uzak tutularak onlara damga vurulmaması gerektiğini ifade etmektedir. Kişiyi vurulacak en berbat etiketin kurumlara sevk edilmesi olduğundan akıl hastanesi ve hapishaneyi en son çare olarak kullanmak gerekir. Bazı damgalama teorisi taraftarları, örneğin Schur, bu durumu "köklü müdahale etmeme" şeklindeki genel bir davranış şekline kadar genişletmiştir (Cavender, s. 357).

Damgalama teorisi, normalden sapan davranışlar konusunda etkileşimin önemini vurgulamıştır. Bugün, kriminologlar *belanın sosyolojisi* (sociology of trouble) veya *etkileşimin karmaşık bir matrisi* (a complex matrix of interactions) kavramlarıyla kolektif organizasyonlardaki -hükümetler veya şirketler- davranış sapsmalarını incelemeye başlamışlardır. Damgalama teorisi bunun yanında, etkileşimin ilgili olduğu diğer konular örneğin *olgu bilimi* (phenomenoloji) ve *kültür ve ırk metodolojisi* (ethnomethodology) gibi konularda çalışmanın gerekli olduğunun işaretini de vermiştir (Cavender, s. 357).

Medya, damgalama teorisinin etkileşim kavramı hakkında bizleri bilgilendirmiştir. Medya, dünyada etrafımızda dönen olaylar hakkında bizleri bilgilendirmekte ve çeşitli konularda bu arada normalden sapan davranışlar hakkında da bizleri aydınlatmaktadır. Damgalama teorisi, sosyal problemler üzerine yapı-

lan çalışmalara da oldukça büyük fayda olmuştur. Bazı tür davranış sâpmaları yalnızca kişiden kişiye intikal eden davranış olarak görülemez daha çok sosyal yapı dolayısıyla oluşan bir durum olarak görülebilir. Son olarak, damgalama teorisi; bilim adamlarını, sosyal, politik ve ekonomik gücün hayatımızı düzenleyen kuralların oluşturulmasındaki önemine dikkatimizi çekmektedir (Carvender, s. 357).

e) Sonuç

Damgalama teorisinin temel fikri hiç bir hareketin kendi başına suç teşkil etmediği, suçun toplumsal tepki neticesi doğduğu fikridir. Evrensel olarak suç sayılan bazı fiillerin örneğın adam öldürme, hırsızlık, gibi suçların dışında ülkeden ülkeye değişen suç tanımlarını gözönüne alırsak bu düşüncenin isabet payı olduğu ortadadır.

Damgalama (sabıka kaydı) nedeniyle eski hükümlülerin topluma kazandırılması büyük oranda engellendiğinden dolayı Türk Ceza Kanununda ve ceza hükmü taşıyan özel Kanunlardaki politik ve mağdursuz suçların çıkarılması ve ancak Türk toplumu açısından önemli olan menfaatleri koruyacak fiillerin bir ceza tehdidi altında müeyyidelendirilmesi gerekmektedir. Bu hususu temin etmek için bazı fiillerin suç olmaktan çıkarılarak her türlü cezai müeyyidelerden vazgeçme diyeceğimiz "decriminalization"a gidilmesi gerekmektedir.

Damgalama teorisinin savunduğu fikirler gözardı edildiğinden dolayı çok iyi bir şekilde bilinir ki ülkemizde sabıka kayıtları, bir daha suç işlemeye karar vermiş insanlarımız açısından çok ciddi engel oluşturmaktadır. Bu kimselerin içler acısı durumları hapisneden çıktıktan sonra iş aramaya başladıklarında açık bir şekilde görülmektedir. Kişi bir kere sabıkalandıktan sonra, hele söz konusu sabıka yüz kızartıcı! bir suçtan verilmişse sabıka kaydı kişiyi adeta ömür boyu takip etmekte ve toplumun fertleri sabıkalanmış kimseye karşı gerekli anlayışı göstermektedir. Daha da vahim olanı kişinin işlediği suçla ilgisi olsun olmasın kişi sabıkalandıktan sonra çeşitli mesleklerin yasaklanması yoluna gidilmesidir. Örneğın, 12 yaşında hırsızlık yapmış bir kimseye eh-

liyet verilmemekte, bu kimse memur olamamaktadır. İnsancıl bir ceza hukuku politikası öncelikle, sabıkalı kimseler için getirilen bütün yasakların kaldırılmasını gerektirir. İkinci olarak, kişi cezasını çektikten sonra bütün sabıka kayıtları atılmalı, kişinin suç işlediğine dair kayıtlar yalnızca birer maddi vakıa olarak polisin elinde bulunmalı ve polisten başka hiç bir kimseye verilmemeli ve söz konusu kayıtlar hiç bir hak mahrumiyeti doğurmamalıdır. Çünkü kişi cezasını çekmekle topluma olan borcunu tamamen ödemiştir.